

period of the New Age is extremely limited, and there are no special, monographic studies not only in Ukraine, but also in the post-Soviet space; and existing, outdated and trending works relate exclusively to the development of the imperial fleet of the aggressor state.

The steady development of the relevant European historic regulation, which has absorbed the statutory law and relevant customs, with gradual detailing and partial humanization of the relevant regulators has been proven. It is indicated that the main task of the Act of 1661 and especially the Act of 1749 on Great Britain was not simply to establish statutory rules and punishments for their violation, but to ensure special military justice, which was carried out by officers on board ships and in ports, under the leadership of the Admiralty.

For example the Act of 1749 referred to the competence of the military court to investigate the death of ships or their capture by the enemy, and the fate, status and payments of crew members who survived under these circumstances depended on the courts' decisions on the established circumstances of these events.

It is noteworthy that the Act of 1749 established a statute of limitations for bringing crew members to justice. Provided that the person involved in the proceedings did not hide from justice, the military court could consider his case based on the application submitted to the person authorized to convene the military court, which was submitted no later than three years after the offense was committed.

It is indicated that the corresponding statutory acts contain norms of criminal and tort law, both material and procedural, and gradually cover other service relations in the fleet.

Keywords: *naval forces, fleet history, naval law, naval doctrine, statutory relations.*

УДК 316.6

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-158-163

Наталія КОМИХ[©]

кандидат соціологічних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРЕЗЕНТАЦІЇ КАНОНА ЖІНОЧОЇ ТІЛЕСНОСТІ: КОНТЕКСТ ВІЙНИ

У статті розглянуто концептуальні засади дослідження жіночої тілесності, що презентована у віртуальному просторі в умовах російсько-української війни. Зasadничими теоретичними положеннями в роботі є ідеї М. Фуко про тіло та сексуальність, дискурсивну владу та біовладу, як сучасну її форму. Канон тілесності презентуються на основі двох основних типів дискурсивної влади. Перша – дисципліноване тіло, «слухняне тіло», функціонування якого не визначається більше зовнішніми правилами владної регуляції. Друга – тіло, пронизане механікою «живого». Відтак, жіноча тілесність маргіналізованою, адже не належить собі, а підпорядкована дискурсивній владі. Евристично значущими є ідеї А. Френка, що додають до запропонованих рис канону тілесності пояснення інституційного та комунікативного характеру, що надає змогу зафіксувати знакові змісти нарративу тілесності у віртуальному просторі в умовах гібридної війни та мілітаризації.

Ключові слова: *тілесність, віртуальна реальність, візуальний поворот, дискурсивна влада, гібридна війна, мілітаризм, канон тілесності.*

Постановка проблеми. У різні історичні періоди розвитку людства існували свої тілесні канони. Їх поява є наслідком закономірних процесів, що відбувалися в самих суспільствах. Динаміка репрезентації даних канонів відображає реальність, в рамках якої відбувалося їх конструювання, дає цілісну картину про конкретний історичний період і місце людини в ньому.

Актуальність дослідного фокусу на тілесності обумовлена тим, що як в традиційному, так, почасти, і в індустріальному суспільствах спостерігалася тенденція до сприйняття соціальної ролі жінок, їх особистості через призму тілесних аспектів

© Н. Комих, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8585-320X>

konnata76.nk@gmail.com

людського існування, причому переважала традиція оцінювати жіночу тілесність з точки зору відповідності стандартам привабливості – тілесним канонам. Нова реальність, що з'явилася із зародженням постіндустріального суспільства, і наразі з посиленням ролі візуального простору медіа, актуалізує одну з систем «влади» – символічну, знакову реальність, у якій найважливішу роль виконують візуальні знаки і образи. Візуальні образи все частіше формують, репрезентують реальність. Процеси соціалізації та ресоціалізації індивідів відбуваються в контексті потужного впливу візуальної культури, каналом презентації якої є віртуальна реальність.

В умовах гібридної війни, що зараз відбувається в Україні, маємо можливість спостерігати в реальному часі форми, характер, змісти візуальної інформації, канали її розповсюдження, владний ресурс, ефекти впливу на соціум. Одним із наративів, що формує реальність війни є гендерний, зокрема тілесний, який зазнає реконфігурації. Візуальний простір пропонує споживачу різноманіття образів: від традиційних до мілітаристських. Сучасна війна – це не тільки «чоловіча справа», а жінки є теж «видимими», та є повноправними, діючими та ефективними військовими. У ситуації, що склалась, маємо необхідність, у межах наукового дискурсу суспільних наук напрацювати теоретико-методологічне підґрунтя дослідження проявів візуалізації соціальної реальності, зокрема канонів тілесності в наративах віртуального простору.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми.

Широке поширення в зарубіжній і вітчизняній соціальній науці набувають роботи, у центрі яких знаходиться тіло як соціокультурний феномен. Серед класичних робіт слід відзначити роботи М. Шелера, М. Мосса, Дж.Г. Міда, А. Гелена, М. Мерло-Понті, І. Гофмана, М. Дуглас, М. Фуко, П. Бурдьє, Х. Йоаса. Серед сучасних зарубіжних суспільствознавців важливо відзначити публікації, стосовно концептуалізації тілесності, сучасних його означень та прочитувань в модерному та постмодерному дискурсі З. Баумана, Е. Гідденс, Р. Кроуфорда, М. Фезерстоуна. Особливу значущість для інституціоналізації соціології тіла в останні десятиліття ХХ століття набули роботи Б. Тернера, К. Шилінга, С. Дж. Вільямса та Дж. Бенделоу.

Питання проблеми тілесності, форм репрезентації у віртуальному просторі, тим більше у воєнних умовах в суспільному науковому дискурсі є недостатньо розвиненим. Спостерігаємо значний та зростаючий обсяг досліджень присвячених проблемі тіла як суб'єкта та об'єкта насильства. Класичною працею з цього питання є книга Елізабет Скаррі «Тіло в болю». Авторка стверджує, що біль потребує вираження, що фізичний біль не лише чинить опір мови, але й активно її руйнує [7].

Мета статті полягає у спробі окреслити концептуальні теоретичні засади дослідження репрезентації жіночого тілесного канону в інтернет просторі, що представлений в період війни в Україні. Зосереджуємо увагу на жіночій тілесності, адже ми розглядаємо це питання з позицій концепції «дискурсивної влади» М. Фуко, а отже, виходимо з патерналістської її сутності та актуальності питання гендерної рівності для сьогодення. А оскільки, це відбувається в умовах війни, що історично і культурно вважалась сферою боротьби саме чоловіків за владу, вплив, матеріальні ресурси. Участь жінок завжди розглядалась вторинною, природньо не притаманною.

Виклад основного матеріалу. У сучасному суспільстві жінки значно посилити свої соціальні позиції і тому є видимими, в певній мірі, у всіх сферах суспільства, соціальний процесам, зокрема на війні. Важливим також є не просто експлікації репрезентації феномена тілесності, а й аналіз каналів репрезентації. В умовах культури постмодерна цих каналів є два основних: влада, у формі дисциплінарного дискурсу (соціальні технології, мода) та наративу. А найбільш потужним простором є Інтернет, як місце розгортання віртуальної реальності.

Існує взаємопов'язаність між соціальними і тілесними практиками, що формують історично відмінні типи тілесності. Суспільство диктує певні ритуальні норми тілесної поведінки, і в процесі онтогенезу людське тіло перетворюється на текст, згусток соціальної пам'яті, одночасно залишаючись і згустком природної (генетичної) пам'яті. Таким чином, історію культури можна досліджувати як історію тілесних канонів і сукупність тілесних технік певного соціуму.

Окреслимо головні категорії, що ми застосовуватимемо. Розрізняємо тілесну схему (єдину форму внутрішнього уявлення про тіло, що виступає зовнішньою щодо нас єдністю тіла як фізичного, біохімічного, анатомічного субстрату) та тілесний образ, трансгресивний стосовно тілесної схеми. Тіло є фігурою плоті, яка не має чітко

окреслених меж, тоді як образ є структурованим утворенням. Домінантні тілесні образи формують тілесний канон даної культури, якому властиве серійне відтворення. Канон тілесності - це соціально-історичний показник, модель, зліпок, обмежений часом і простором існування в певному культурному ареалі, що накладається на сукупність рухливих чуттєво-перцептивних тілесних технік, властивих людині. Явище тілесного канону є ключем до будь-якого символізму, оскільки відображає людське тіло, трансформоване у знаки. Тілесні образи західноєвропейської культури формуються під впливом владного дискурсу, що проявляє себе у категоріях тілесного образу та пов'язаних з ними практиках ідентифікації.

Постановка питання про тіло і тілесність та їх філософська інтерпретація (як найбільш загальна й універсальна) відбувалася поетапно у відповідності з тими культурними викликами, які були актуальні для конкретного історико-культурного середовища. Сучасні наукові доробки щодо сутності тіла й тілесності як константності буття доводять нетотожність уявлень про тіло в різні історичні епохи: від уявлень про тіло як міні-космос (античність), через зневажливо обережне ставлення, на фоні надмірної релігійності, у середньовіччі й антрополого-пантеїстичне захоплення відродження до повної секуляризації тіла в наші часи. Фокус уваги зосереджується на соціальних конотаціях тілесності, незалежно від біологічних передумов. Так, в науковому інтелектуальному просторі виникає феміністичний та гендерний дискурс, як відповідь на зміни соціальності.

Під впливом праць провідних представниць феміністичного напрямку в соціології з'явилося (поступово) уявлення про те, що визначення соціального статусу значною мірою зумовлюється формами представлення-презентації тіла в соціальному просторі. Вивчаючи специфіку естетичних смаків різних соціальних класів, П. Бурдьє доходить висновку, який виразно демонструє чіткий взаємозв'язок між тілом і соціально-класовою приналежністю – це смак, або культура класу, що стала природженою, тобто культура інкорпорована, сприяє формуванню тілесних характеристик класу. Цей інкорпорований принцип класифікації керує всіма формами інкорпорування, вибирає й модифікує все, що тіло любить, не любить і фізіологічно або психологічно асимілює. Звідси випливає, що тіло слід безумовно визнати матеріалізацією класового смаку [1, с. 190]. Ірвінг Гофман, авторитетний учений, який працює на стику етнографії соціального життя і власне соціології, хоча й не висунув оригінальної теорії тілесності, привернув увагу колег-соціологів до виняткової важливості тіла у формуванні «соціальної особистості» та утвердженні індивіда в соціумі. У розроблених дослідником концепціях тіло відіграє підставову роль. [3]. «Поворот до тіла» в соціології відбувся під впливом філософії Ф. Ніцше, феноменології Е. Гуссерля та М. Мерло-Понті, теорії «технік тіла» М. Мосса, ідей Н. Еліаса щодо еволюції тілесних практик, поглядів М. Фуко на «політики тіла», психосоматичної медицини В. фон Вайцеккера, загальної тенденції «тілоцентризму» у філософії постструктуралізму.

Величезний вплив на дослідження феномену жіночого тіла і сексуальності справили ідеї французького вченого Мішеля Фуко, у центрі філософії якого знаходилася проблематика тіла: проблеми сексуальності, влади, безумства, бажання, маргінальних практик і типів суб'єктивності, які є центральними. Зокрема тритомна праця «Історія сексуальності» Мішеля Фуко присвячена аналізу історичних механізмів суб'єктизації індивіда через практики сексуальності, стала однією з основних класичних методологічних робіт для дослідження жіночої тілесності, предметом якої, як відомо, є феномен жіночого тіла й особливості жіночої суб'єктизації у культурі [5]. Тіло, у термінології М. Фуко, вказує на позасуб'єктний й афектний рівень функціонування суб'єктивності. Моделлю позасуб'єктного, тілесного функціонування жінки у М. Фуко є модель маргінальної суб'єктивності у Паноптіконі – в'язниці спеціальної архітектурної будови, де невидимий наглядач, що знаходиться у центральній башті, бачить суб'єктів ув'язнених у клітках камерах, розташованих навколо башти по колу. Ефект тілесного/афектного функціонування суб'єктивності, вважає М. Фуко, полягає не тільки у тому, що ув'язнений повністю контролюється спостерігачем, але у тому, що суб'єкт «більше не належить собі». У такому разі суб'єкт втрачає класичну форму суб'єкта субстанції і стає тілесним суб'єктом, тобто формою, неідентичною собі. Прикладами неідентичної тілесної (маргінальної) суб'єктивності у М.Фуко є ув'язнений, хворий, божевільний, сексуалізований і політичний суб'єкт, а також жінка і дитина. І хоч

М. Фуко аналізує феномен і типи тілесності у сучасній культурі на прикладі пенітенціарних практик, потім він переносить дію цих механізмів на все поле сучасної культури. У результаті феномен «жіночого» стає символом тілесних репресованих практик у культурі – тих, які Мішель Фуко називав маргінальними практиками [5].

Таким чином, тіло М. Фуко трактує водночас як об'єкт знання і як суб'єкт. Сучасною формою існування тіла, на думку М. Фуко, є форма, яку він позначає як «слухняне тіло», функціонування котрої не визначається більше зовнішніми правилами владної регуляції і підпорядкування, але інтенсивнішими нормами саморегуляції, самоврядування і самоконтролю. Сучасне тіло – це тіло, що більш підкоряється не владі, проте швидше волі і бажанню. Феномен тіла і тілесних практик суб'єктивності М. Фуко аналізує на прикладі різних рівнів функціонування реальності – не тільки пенітенціарних практик нагляду і покарання, але і на прикладі аналізу мови, тексту, медичних практик, практик сексуальності.

Отже, узагальнюючи, можна розглянути два основні типи дискурсивної влади, що уможливають певні форми проявлення тіла, які описує М. Фуко. Один базується на ідеї тіла-машини (з XVII століття): процедури влади створили дисципліни тіла – анатомополітику людського тіла, що транслювалася через тілесні канони, дресуру, підвищення здібностей, викачування сил, паралельне зростання корисності та покірності, включення в ефективні та економічні системи контролю. Другий тип, сформований дещо пізніше (в середині XVIII століття), на чільне місце виводить тіло-рід, пронизаний механікою живого. Ці регулюючі способи контролю і становили біополітику народонаселення та відкрили еру біовлади, що означає управління тілами, владу над життям.

У постмодерністському дискурсі визначення тіла трансформується в наслідок виникнення нової онтології соціального, яка характеризується віртуальністю, ризомністю, децентралізованістю. Постмодерністське переосмислення передбачає рух до множинності тілесності, відхід від тілесної бінарності, що представлена жіночим та чоловічим тілами.

Однак, у центрі постмодерністського дискурсу, завдяки феміністським дослідженням, залишається жіноче тіло. Незважаючи на різнобічність постмодерних досліджень, варто звернути увагу, що вони перебувають у відношенні теоретичної доповнюваності, надаючи перевагу дискурсивному підходові. Евристично цікавою з огляду нашого наукового пошуку є концепція тілесності А. Френка. Запропонована ідея, на наш погляд, певним чином продовжує і, навіть, осучаснює в контексті можливостей фіксації простору презентації, концептуальні положення стосовно тілесних канонів та влади дискурсу М. Фуко. Відповідно тіло вчений визначає через три способи його функціонування у соціумі, що надає можливість зафіксувати ознаки канону тілесності в різноманітні візуальної презентації, а саме: дискурси, інституції, та матеріальність [6].

Розглядаючи вчення А. Френка, дослідниця О. Вербицька зазначає, що він пропонує розглядати тілесність та форми її репрезентації з урахуванням просторово-часових особливостей. Врахування цього аспекту надає можливість зафіксувати тілесність у дискурсивній формі в момент комунікації, сталість якому надає інституційний контекст. У випадках/ситуаціях що стосуються простору презентації тілесності. А стосовно змісту сутності тілесності, тут дослідник, на думку О. Вербицької, вважає, що варто розглянути, яким чином відбувається взаємодія між людським тілом та іншими об'єктами. Кожен із вимірів тіла може бути охарактеризований як передбачуване або частково передбачуване (сфера контролю), діадне або монадне (сфера відношення до іншого), цілісне або роз'єдане (сфера відношення до себе), продуктивне або дефіцитне (сфера бажання). Відповідно до цих відношень тіло може розглядатися як дисципліноване, дзеркальне, і комунікативне. [2]. Перше задається владним дискурсом та підтримується інституціями, друге ніби віддзеркалює дисциплінарні ознаки через їх закріплення тілесне індивідом, третє – процесуально представлене як «комунікативне тіло», яке і породжує, на нашу думку змісти та означення канону, нібито оформлює символічний текст візуального зображення.

У ситуації українського вимушеного воєнного контексту дисципліноване тіло пов'язане з владою мілітарного дискурсу, – це так звані «режими істини», що впливають на тіло особистості, його представлення в візуальному просторі. Форма канону тілесності, а в цьому випадку жіночої тілесності, обумовлена, за умови тотальної

мілітаризації суспільства, на рівні інституцій. А отже, обумовлює передбачуваність, що відображається у дзеркальному тілі, тобто закріплюється, наслідуючи стереотипи «фемінності» та «маскулінності». Комунікативна складова представлена формою презентації тілесності – статичний образ, рух, дія, танець, мова. Кожний означений рівень зчитування канону може бути поглиблено завдяки аналізу інституційної трансформації, пов'язаної з воєнним станом.

Важливо, що контекстом для прочитування візуального нарративу про тілесність? незалежно від гендерної акцентуації, є мілітарний дискурс, який підважує питання зображення мертвого та живого тіла. Це окремий напрям дослідження візуалізації тілесності в напрямку філософської, соціологічної рефлексії стосовно впливу війни на суспільну свідомість та збереження візуального нарративу соціальної пам'яті, візуальної історії.

Висновки. Таким чином, канон жіночої тілесності постає як певна дискурсивна практика, без знання якої неможливе включення в культурну ситуацію. Саме володіючи стандартним набором культурних смислів (що транслюються переважно по каналах медіа), глядач може адекватно включитися у ситуацію тілесного «проживання» тексту. У межах постмодерного дискурсу інтерпретація значимих рис канонів тілесності здається можливим у владному дискурсі та розгортанні біовлади М. Фуко та інституційної та комунікативної складової, що зазначає А. Френк. Зазначена концептуальна рамка уможлиблює фіксацію нарративів канонів тілесності у віртуальному просторі. Візуалізація війни набуває неабиякого значення в контексті процесів фемінізації тілесності, руйнування сталих стереотипів патріархального суспільства стосовно розподілу соціальних ролей. Візуальний нарратив формує нову соціальну реальність, що можливо і не буде сталою, але точно додасть зміни в ціннісно-нормативні структури українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Бурдье П. Практичний глузд ; пер. з фр. О. Йосипенко, С. Йосипенка, А. Дондюка ; за ред. С. Йосипенка. Київ : Український Центр духовної культури, 2003. 528 с.
2. Вербицька О. В. Постмодернізм як дискурсивна парадигма розуміння телесності. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2012. Вип. 4. С. 117-122.
3. Култаєва М. Д., Навроцький О. І., Шеремет І. І. Європейська теоретична соціологія XX – XXI століття : навч. посібник. Харків : Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2013. 372 с.
4. Образ, тіло, порядок. Гендерні дослідження в міждисциплінарному спектрі: антологія / за ред. К. Міщенко, С. Штретлінг. Київ : Медуза, 2014. 232 с.
5. Фуко М. Історія сексуальності ; пер. з фр. Харків : ОКО, 1997. 235 с.
6. Frank A. For a sociology of the body: an analytical review. *The body: Social process and cultural theory* edited by M. Featherstone, M. Hepforth and B. Turner. London: Sage Publications Ltd., 1991. P. 36-102. URL : <https://sk.sagepub.com/books/the-body>.
7. Scarry E. *The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World*. Oxford University Press, 1985. 385 p. URL : <http://surl.li/eihdr>.

Надійшла до редакції 09.12.2022

References

1. Burd'ye P. (2003) *Praktychnyy hluzd* [Practical sense] ; per. z fr. O. Yosypenko, S. Yosypenka, A. Dondyuka ; za red. S. Yosypenka. Kyiv : Ukrayins'kyu Tsentru dukhovnoyi kul'tury, 528 p. [in Ukr.].
2. Verbyts'ka, O. V. (2012) *Postmodernizm yak dyskursyvna paradyhma rozuminnya telesnosti. Filosofiya i politolohiya v konteksti suchasnoyi kul'tury*. Issue 4, pp. 117-122. [in Ukr.].
3. Kultayeva, M. D., Navrots'kyu, O. I., Sheremet, I. I. (2013) *Yevropeys'ka teoretychna sotsiolohiya XX – XXI stolittya* European theoretical sociology of the 20th – 21st centuries: navch. posibnyk. Kharkiv : Kharkivs'kyu nats. un-t im. V. N. Karazina, 372 p. [in Ukr.].
4. *Obraz, tilo, poryadok. Henderni doslidzhennya v mizhdistsyplinarnomu spektri: antolohiya* [Image, body, order. Gender studies in the interdisciplinary spectrum: anthology] / za red. K. Mishchenko, S. Shtretlinh. Kyiv : Meduza, 2014. 232 p. [in Ukr.].
5. Fuko, M. (1997) *Istoriya seksual'nosti* [History of sexuality] ; per. z fr. Kharkiv : OKO, 235 p. [in Ukr.].
6. Frank A. For a sociology of the body: an analytical review. *The body: Social process and cultural theory* edited by M. Featherstone, M. Hepforth and B. Turner. London: Sage Publications Ltd., 1991. P. 36-102. URL : <https://sk.sagepub.com/books/the-body>. [in Ukr.].
7. Scarry E. *The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World*. Oxford University Press, 1985. 385 r. URL : <http://surl.li/eihdr>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Nataliia Komykh. Conceptual basis of the presentation of the canon of women's corporeality: the context of war. The article examines the conceptual foundations of the study of female physicality, which is presented in the virtual space in the conditions of the Russian-Ukrainian war. It is noted that war takes place in two spaces: objective and virtual. The latter has significant advantages in view of the possibilities of visualization and reproduction of events in real time. The reality of war shapes a visual narrative that undermines issues of gender equality and temporality. The canon of female corporeality is examined from the standpoint of the concept of "discursive power" by M. Foucault. The main theoretical positions in the work are the scientist's ideas about the body and sexuality, discursive power and biopower, as its modern form. The first is a disciplined organism, an "obedient organism", the functioning of which is no longer determined by external rules of authoritative regulation and subordination, but by more intensive norms of self-regulation, self-management and self-control. The second is a body imbued with the mechanics of the "living". The phenomenon of the body and bodily practices of subjectivity is analyzed by M. Foucault on the example of different levels of functioning of reality - not only penitentiary practices of supervision and punishment, but also on the example of the analysis of language, text, medical practices, and practices of sexuality.

Heuristically significant are the ideas of A. Frank, who adds to the proposed signs of the canon of corporeality an explanation of an institutional and communicative nature, which makes it possible to record the symbolic content of the narrative of corporeality in virtual space in the conditions of hybrid war and militarization. It has been noted that the canon of female physicality appears as a discursive practice that fixes the cultural situation with a standard set of cultural meanings. The viewer consumes visual content and is included in the situation of bodily "living" the text.

Keywords: corporeality, virtual reality, visual turn, discursive power, hybrid warfare, militarism, canons of the human body.

УДК 94 : 329.73(477)

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-163-169

Олег ЛЕВІН[©]

кандидат історичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ІДЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІЙН. ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ І ПОРІВНЯННЯ З СУЧАСНІСТЮ

У статті розглянуто проблеми та здійснено аналіз ідеологічної складової російсько-українських війн протягом історії України. Зазначено, що в цій низці війн провідну роль відіграє ідеологія. Розкрито початок протистояння Київської Русі та Суздальського князівства, як представників майбутніх українців та росіян. Висвітлено хід воєн та їх підсумки в плані боротьби ідеологій.

Проаналізувавши ідеологічну складову російсько-українських війн, матимемо краще розуміння причин початку цих війн та мотивацію за прийнятими рішеннями та діями опонуючих сторін. Вивчення ідеології війн та іншого характеру російсько-українських конфліктів минулого, як і спостереження за розвитком принципів і форм ідеології нинішньої війни допоможе Україні ефективніше тримати інформаційну оборону, яка приведе до нашої перемоги у війні.

Ключові слова: ідеологія, конфлікт, війна, незалежність, князівство, суздальці, Київська Русь.

Постановка проблеми. «Кожний більш-менш порядний кайзер мріє хоча б про одну війну, а то він не уславиться» [1]. Це цитата з роману «На Західному фронті без змін» Е. М. Ремарка і політологи саме таким чином пояснюють причину початку теперішньої війни між росією та Україною. У свою чергу відносини України і росії можна охарактеризувати низкою конфліктів – озброєних, політичних, соціальних,

© О. Левін, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3501-3509>

docentagro55@gmail.com